

Yapay zeka etik olabilir mi?

GÜLER HÜLYA YILMAZ

VERGİ HİZMETLERİ ORTAĞI, ETİK LİDERİ, DELOITTE TÜRKİYE.

Ünlü Fizik Profesörü Stephen Hawking'in öngördüğü gibi; güzel ve insani amaçlar için kullanıldığında tüm insanlığa muhteşem faydalar sağlayabilecek yapay zeka sistemleri, kötü amaç ve niyetlerle gelişigüzel kullanıldığı takdirde insanoğlunun sonunu getirebilecek kadar tehlikeli ve riskli de olabilir. En nihayetinde yapay zeka sistemlerinin etik olabilmesi, onları geliştiren ve kullanan insanoğlunun etik ilkelere uygun hareket etmesi ile mümkün olabilecektir.

YAPAY ZEKA NEDİR?

Yapay zeka ("Artificial Intelligence") kavramı, ilk defa 1956 yılında ABD'de Dartmouth Koleji tarafından düzenlenen uzman bilim adamlarının bir araya geldiği bir konferansta ortaya çıkmıştır. Basitçe tanımlamaya çalışırsak, "yapay zeka" insan tarafından gösterilen ve zeka olarak adlandırılan akıllı davranışların makine tarafından da yapılmasını sağlamak üzere insan aklının nasıl çalıştığını gösteren veriler ve algoritmalarla donatılmış/kurgulanmış eti, kemiği, ruhu, nefsi ve duyguları olmayan

insan zekası rolünü oynayan bir yazılımdır, diyebiliriz.

Bir bilgisayar veya bir makine insan gibi akıllı bir davranış sergilediğinde yapay zeka olarak değerlendirilmeye başlanmakta ve bu makinelere özelliklerine göre "robot", "cyborg" gibi isimler verilmektedir. Alan Turing tarafından geliştirilmiş olan ve "Turing Testi" olarak bilinen bir teste göre; eğer bir insan görünmeyen bir bilgisayarla ve görünmeyen bir insanla sohbet ettiği zaman, hangisinin bilgisayar, hangisinin insan oldu-

ğunu ayırt edemiyorsa işte burada söz konusu olan bilgisayar (daha doğrusu bilgisayarın içinde çalışan program yani veriler ve verileri işleyen komutlar dizisi) akıllıdır ve basitçe bu akıllı programa "yapay zeka" denilmektedir.

YAPAY ZEKA, VİCDAN VE AHLAK

İnsan tarafından kurgulanıp dizayn edilerek yaratılan, kullanılan yapay zeka etik (ahlak) değer ve kurallarına uygun düşünebilecek ve hareket edebilecek midir? Ahlaki ilkelere uygun hareket etmesi kendisini dizayn eden, yöneten ve kullanan insanların ahlaki ilke ve değerlerine mi bağlı olacaktır?

Mesela, yapay zeka veya bir robot gelecekte vicdan sahibi olabilecek mi? Ahlaki ilke ve değerler açısından çatışma yaşayan bir insan, problemi çözmek için vicdanna veya duygusal zekasına başvurabilirken, yapay zeka sadece kendisine yüklenen veriler ve çeşitli algoritmalarla oluşan programlara başvurmak durumunda kalır. Peki, bu durumda veriler ve algoritmalar vicdan rolünü üstelenerek yapay

zekaya yol gösterecek esneklik ve kabiliyette olabilecek mi? Yapay zeka olaya, şartlara, duruma göre değerlendirmeler yaparak dürüst, tarafsız, adil, iyi olanı kötü olandan ayırt edici muhakeme ve değerlendirme yapabilecek mi? Ya da gerektiğinde merhametli davranabilecek mi?

YAPAY ZEKA KULLANIMININ YOL AÇTIĐI AHLAKİ (ETİK) RİSKLER

Yapay zeka yaygınlaştığında ve hayal dünyamızı zorlayıp aşığıdaki örnek durumlarla karşılaştığımızda ne yapacağımızı önceden düşünmekte fayda vardır:

- a. Eğer insan sesini çok iyi kopyalayan bir yapay zeka geliştirilirse ve bu yapay zeka dolandırıcıların eline geçip kullanılırsa bunun sonuçları nasıl kontrol edilebilir?
- b. İnsansız hava araçlarına savaş robotu yerleştirilerek kullanılırsa bunun sonuçları ne olacaktır?
- c. Sürücüsüz (yapay zeka ile yönlendirilen) araçların (araba, otobüs, tren vb.) yazılımlarına kötü niyetli virüs programları ile uzaktan müdahale edilip (siber saldırılar) bu yüzden trafik kazaları yaşanırsa ve insanlar zarar görürse bu durumda kim/kimler sorumlu olacaktır?
Yukarıdaki kötü senaryolardan hareketle yapay zeka kullanı-

.....

Yapay zeka geliştirme ve kullanmanın yarattığı etik riskleri bertaraf edecek rehber ilkelerin oluşturulması ve bu ilkelere uyumun gerek yapay zekanın geliştirilmesi aşamasında kullanılan veriler ve algoritmaların etik uyumu gerekse de yapay zekanın kullanılması sırasındaki etik uyumun denetlenmesi gereklidir.

.....

mındaki etik riskleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

1. Önyargı ve ayrımcılık
2. Yeterli şeffaflığın sağlanamaması
3. Özel hayatın gizliliğinin ve kişisel verilerin korunması hükümlerinin ihlal edilmesi
4. Yapay zekanın işleyişi sonucunda sebep olduğu eylemden kimin sorumlu olacağı hakkındaki belirsizlikler
5. İnsanların mesleklerini ve işlerini kaybetmeleri ve işsizliğin artması.

Söz konusu etik riskler, hukuki riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, “yapay zeka hukuku” veya “robot hukuku” gibi kavramlar da artık hukukçuların teknik uzmanlık alanlarına girmiş bulunmaktadır. Yapay zeka alanında gelişmeler oldukça belki de yakın bir zamanda devletler her bakanlığın içinde münhasıran yapay zekadan sorumlu birimler oluşturmak zorunda kalabileceklerdir. Hatta ileride belki “uluslararası yapay zeka ve insan hakları mahkemesi” bile kurulacaktır.

GÜVENİLİR YAPAY ZEKA İÇİN ETİK İLKELER VE ETİK DENETİM ZORUNLULUĞU

Güvenilir yapay zeka için etik kurallar belirleme açısından Avrupa Komisyonu önemli adımlar atmıştır. 8 Nisan 2019’da Avrupa Komisyonu nezdinde çalışan konunun uzmanları tarafından “Güvenilir Yapay Zeka Sistemleri için Etik İlkeler Rehberi” yayımlanmıştır.

Bu rehberde göre yapay zeka sistemi için üç temel gereklilik vardır:

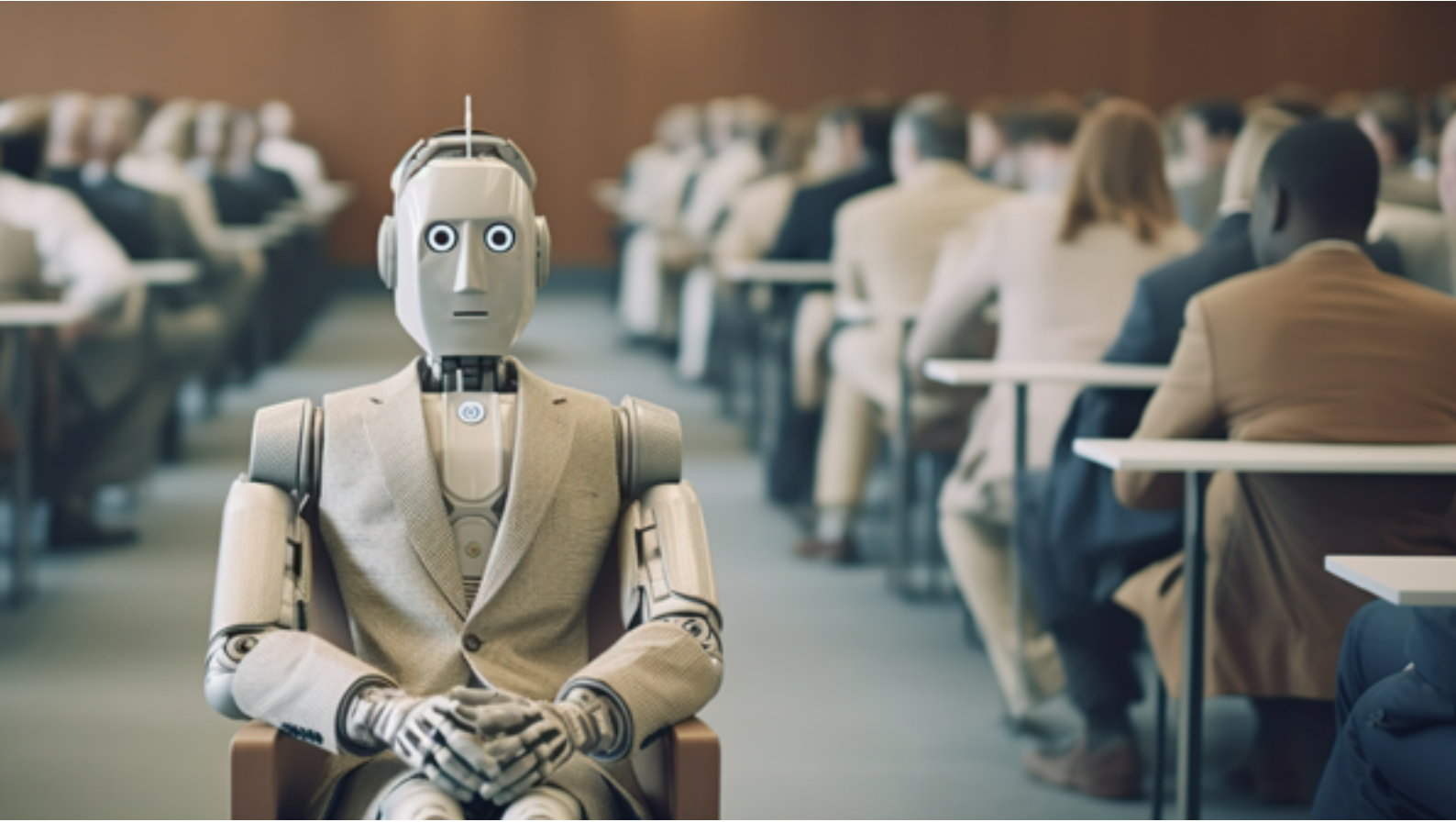
1. Yasal olmalıdır. Yürürlükte bulunan tüm ilgili mevzuata uyumlu olarak geliştirilip kullanılmalıdır.
2. Etik olmalıdır. Etik ilke ve değerlere bağlı olarak geliştirilip kullanılmalıdır.
3. Teknik ve sosyal açıdan sağlam ve güçlü olmalıdır. Zira iyi niyetle geliştirilip kullanılsa bile teknik zafiyet varsa istenmeyen zararlara ve sonuçlara sebebiyet verme riski vardır.

Yapay zeka sisteminin (hem geliştirme aşamasında hem de kullanıma aşamasında) etik uyum için-

de olabilmesi için aranan şartlar da şöyle sıralanmıştır:

1. Odağında insan olmalı, insan haklarını gözetmeli ve öncelikle bu haklara saygılı olmalıdır.
2. İnsanın en önemli olan yaşama hakkını korumak için teknik olarak sağlam ve güvenli olmalıdır.
3. Mahremiyet (özel hayatın gizliliği) ve veri yönetiminde (kişisel verilerin işlenmesi vb.) insan haklarına ve hukuka uygun olmalıdır.
4. Şeffaflık ilkelerine uymalıdır.
5. İnsanların din, dil, ırk gibi farklılıklarına saygılı olmalı, ayrım-

cılık yapmamalı, adil muamele ilkesine uymalıdır.

6.Çevre koruması ve toplumsal refahın sağlanmasına yönelik çalışmalıdır.

7.Sorumlu ve hesap verebilir, olmalıdır.

Yapay zeka geliştirme ve kullanmanın yarattığı etik riskleri bertaraf edecek rehber ilkelerin oluşturulması ve bu ilkelere uyumun gerek yapay zekanın geliştirilmesi aşamasında kullanılan veriler ve algoritmaların etik uyumu gerekse de yapay zekanın kullanılması sırasındaki etik uyumun denetlenmesi gereklidir. Bunun için

Avrupa Komisyonu'nun öncülük ettiği gibi "Etik Kurallar Rehberi" ve buna ilaveten yapay zeka geliştirilmesi ve kullanımını düzenleyen hukuki kuralların ve yaptırımların da oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Dolayısıyla yapay zeka hukukunun giderek gelişmesi elzem olacaktır.

SONUÇ

Yapay zeka sistemlerinin gelişimi ve kullanımı etik ve hukuki boyutuyla düzenlenip denetlenmediği takdirde, dünyaca ünlü Fizik Profesörü Stephen Hawking'in yapay zeka ile ilgili söylediği sözlerin

de öngördüğü gibi; güzel ve insani amaçlar için kullanıldığında tüm insanlığa muhteşem faydalar sağlayabilecek yapay zeka sistemleri, kötü amaç ve niyetlerle gelişigüzel kullanıldığı takdirde insanoğlunun sonunu getirebilecek kadar tehlikeli ve riskli de olabilir.

En nihayetinde yapay zeka sistemlerinin etik olabilmesi, onları geliştiren ve kullanan insanoğlunun etik ilkelere uygun hareket etmesi ile mümkün olabilecektir.

Son Söz: "Ahlak, adaletin; adalet mülkün temelidir."

* Bu makale *The Deloitte Times*'in Aralık 2019 sayısında yayınlanmıştır.